

CZU: 53(498)(092)

**NE-A PĂRĂSIT PROF. UNIV. DR. GHERMAN OLIVIU
(26 APRILIE 1930 – 11 AUGUST 2020),
O MARE PERSONALITATE A FIZICII DIN ROMÂNIA, DOCTOR
HONORIS CAUSA AL UNIVERSITĂȚII DE STAT DIN REPUBLICA
MOLDOVA**

Rezumat. În această lucrare este prezentată pe scurt viața și activitatea didactică și științifică a unui mare fizician român, profesor universitar la Craiova, căruia, în anul 1995, Universitatea de Stat din Republica Moldova i-a acordat titlul de Doctor Honoris Causa.

Cuvinte cheie: profesor, fizician, traducător, creator de școală, senator, ambasador

Summary. In this paper we shortly presents the life and the didactic and scientific activity of a great physics teacher from Craiova, which, in 1995, was decorated with the Doctor Honoris Causa degree of the State University of Republic of Moldova.

Key word: physics teacher, school founder in physics, translator, senator, ambassador

În ultimele trei decenii, societatea românească s-a raportat la numele Oliviu Gherman, mai ales ca om politic, respectiv ca parlamentar al F.S.N. (sau P.S.D. – cum se numește astăzi acel partid), ca președinte al Senatului României, ca ambasador al României în Franța sau ca reprezentant al României la Agenția Internațională de Energie Atomică de la Viena. După părerea mea, toate aceste reprezentări ar trebui să pălească în fața omului Oliviu Gherman ca om de cultură, ca universitar desăvârșit, ca fizician, creator de școală.

Încerc să mă explic. Sunt unul dintre acei tineri fizicieni care, în vara și în toamna anului 1966, au venit de la Cluj la Craiova, împreună cu prof. univ. dr. Oliviu Gherman, la Universitatea din Bănie, reînființată în acel an. Dânsul fusese decanul facultății clujene de Fizică și, pentru experiența pe care o avea în domeniul manageriatului specific învățământului superior, fusese numit prorector al noii Universități din Sudul țării. Noi eram tineri absolvenți, cu 1-2 ani vechime, foști studenți ai domniei sale. Unul dintre noi – Eugen Magyari, era deja asistent la Catedra de Fizică teoretică a facultății clujene de Fizică (șef de promoție al absolvenților din anul 1964), ceilalți doi, Liviu Tătar (promoția 1964) și Florea Uliu (promoția 1965) erau fizicieni cercetători la Institutul de Izotopi Stabili (Secția a V-a, din Cluj, a Institutului de Fizică Atomică din București-Măgurele).

Fiecare din noi aveam posturi de invidiat, în cel mai reprezentativ centru universitar și de cercetare din Ardeal. Ce ne-a determinat oare să părăsim Clujul și să venim în Oltenia, la un început de Universitate ce integrase în structura sa fostul Institut Agronomic și fostul Institut Pedagogic (de 3 ani), și în care pregătirea noastră teoretică și preocupările noastre științifice păreau a nu-și avea locul? Răspunsul este unul singur, categoric și unanim: doream să-l urmărim pe profesorul care ne-a impresionat într-un mod aparte în timpul studenției noastre și de la care mai aveam multe de învățat din toate punctele de vedere! Au trecut de atunci peste 50 de ani și astăzi pot spune cu toată convingerea că nici-unul din noi nu am greșit când am hotărât să venim la Craiova. Eram ferm convinși că, alături de omul pe care îl idolatrizam, la un nou început de drum al Domniei sale - pentru a face muncă de pionierat în această parte de țară, era nevoie și de noi!

Cum au fost începuturile ?
Îmi amintesc că, în noiembrie 1966, când am ajuns eu în Bănie, am fost cazat într-o chicinetă, la un cămin studentesc, împreună cu un coleg matematician – Peter Kessler, venit tot de la Cluj. Ceilalți colegi fizicieni, unul căsătorit, veniseră la sfârșitul lui septembrie și primiseră să locuiască împreună într-un apartament nou, cu două camere. La facultate, ne adunam pe unde

apucam, într-un vechi laborator, pe coridoare, la decanat,... Abia în a doua jumătate a lunii noiembrie ni s-a pus la dispoziție o încăpere pe ușa căreia urma să se scrie „Catedra de Fizică”. Aveam unde să ne adunăm. În încăpere nu aveam însă nimic, nu erau nici birouri, nici scaune, nici cuier, nici chiuveță, nici vreun dulap-vitrină în care să ne așezăm cărțile personale. Nu ne-am dat bătuți. Am făcut rost de vreo 3-4 scânduri lungi, negeluite, aduse de noi din apropiere, de la atelierul de tâmplărie al instituției. Cu ele, lângă un perete al încăperii am realizat mai multe polițe sprijinind scândurile la capete și la mijloc pe câte 2-3 cărămizi. Ne-am încropit astfel prima bibliotecă de catedră cu cărțile aduse de acasă. Pentru a putea aduce toate cărțile de care dispuneam (unele cumpărate în ultimul moment, la Cluj, de la Anticariat) am distrus câteva valize, cărora, sub greutatea cărților, li s-au rupt mânerul (valizele pe roțile nu se inventaseră încă !). Eram tineri și, de dragul omului care a avut încredere în noi, în calitățile noastre profesionale, științifice dar și morale, precum și de dragul foarte serioșilor studenți din zonă, bucuroși că au Universitate (și că părinții lor nu mai trebuie să bată drumuri lungi, spre București, Timișoara, Cluj sau Iași), am mers cu curaj mai departe.

După ce, având sediu de catedră, cu birouri, scaune, cuier și chiar perdele, pe la mijlocul lunii decembrie, am trăit o mare spaimă dar, în final, și o nemăsurată bucurie: am fost vizitați de rectorul Universității, profesorul Marius Preda, inginer electrotehnician, un mare specialist în acest domeniu, care, la terminarea cursului ținut într-o clădire alăturată, a dorit să ne cunoască personal și să poarte o discuție colegială cu noi. Și-a scos haina, a pus-o în cuier și cu mâna pe cretă, la tablă, ne-a rugat să dialogăm și să-i răspundem la câteva întrebări referitoare la fundamentele relativiste ale teoriei câmpului electromagnetic. Nu știu ce impresie i-am făcut noi, prin răspunsurile date, dar știu că pe noi ne-a mobilizat într-un mod aparte: vedeți mă, a venit rectorul să discute cu noi, suntem cineva și trebuie să o dovedim și în activitatea viitoare!

În continuare, voi evoca personalitatea profesorului Oliviu Gherman, un fizician extraordinar, un om care a ales Craiova și ne-a determinat și pe noi să facem același lucru. Trăind timp de 30 de ani în apropierea Domniei Sale, îmi permit să afirm, așa cum am spus și mai sus, că toate calitățile de politician și funcțiile importante care l-au adus, după 1990, în prima linie a vieții social-politice de la nivel național, sunt inferioare, cele de universitar, de excepțional dascăl, de fizician, de creator de școală.

A fost un ardelean veritabil. S-a născut în anul 1930 în localitatea Mihai Viteazu, județul Cluj, a absolvit magistral Universitatea “Babeș-Bolyai” (UBB) din Cluj Napoca. Și-a obținut doctoratul, în fizică teoretică, în anul 1957, la Universitatea din București, sub îndrumarea unui alt mare fizician român, academicianul Șerban Țițeica. Devenit cadru didactic al UBB, după câțiva ani de rodnică activitate, decide să părăsească Clujul pentru o nouă provocare, la Craiova, luându-i alături pe câțiva din foștii săi studenți. Aici, treptat, adună în jurul său și alți tineri fizicieni valoroși, veniți din Cluj

(Csaba Jambor, György Steinbrecher, Dorin Stoicescu), din București (Lucian Saliu, László Méder, Marcela Chiriac) sau din Iași (Valentin Hărăbor) și înființează unul dintre cele mai puternice centre de fizică teoretică din țară. Începând cu anul 1973 a devenit un colaborator/invitat permanent al Centrului Internațional (UNESCO) pentru Fizică Teoretică de la Trieste. A fost foarte apreciat de directorul Centrului, profesorul pakistanez Abdus Salam, laureat - în anul 1979 - al premiului Nobel pentru fizică. Invitat la București de Comitetul de Stat pentru Energie Nucleară al României, profesorul Abdus Salam a condiționat venirea sa la București de o întrevvedere cu profesorul craiovean Oliviu Gherman. După părerea mea, aceasta este o dovadă cât se poate de concretă a înaltei aprecieri de care se bucura în lumea științifică a acelor vremuri profesorul craiovean, din partea unui uriaș savant !

În perioada 1966-1998, în care Oliviu Gherman a fost profesor titular al Universității din Craiova, a coordonat un număr impresionant de teze de doctorat în domeniul Fizicii teoretice (peste 25 de teze) și a participat, ca referent oficial, la susținerea multor altor teze, în diverse centre universitare din țară. De aceea, apreciem că a fost unul dintre cei mai reprezentativi fizicieni teoreticieni ai României, din acea perioadă. La revenirea din Austria (unde, în perioada 1958-1960, alături de acad. A. Sanielevici, a reprezentat România - ca professional officer - la Agenția Internațională de Energie Atomică de la Viena), domnia sa, a fost unul din oamenii care, au depus eforturi susținute pentru obținerea aprobărilor necesare în vederea traducerii din limba rusă în limba română a cât mai multor volume din seria de Fizică teoretică a celebrului colectiv Lev D. Landau (laureat al premiului Nobel pentru fizică – în anul 1962) – E.M. Lifșitz. Așa au putut vedea lumina tiparului, în limba română, între anii 1963 și 1988, cinci volume de mare valoare: Teoria câmpului, Mecanică cuantică, Mecanică clasică, Electrodinamica mediilor continue și Fizică statistică.

Prin munca sa neobosită, profesorul Oliviu Gherman a deschis sufletul și mințile tinerilor pasionați de științele naturii, elaborând și publicând în tiraje impresionante trei lucrări de nivel mediu, destinate elevilor din clasele speciale de Fizică, o Culegere de probleme de Fizică (în 1975) și două manuale speciale (de Termodinamică, în 1974, respectiv de Electrostatică, în 1976), dar mai ales prin traducerea în limba română a câtorva lucrări fundamentale din domeniu. Din literatura americană de specialitate a tradus tratatul de mari dimensiuni de Fizică Modernă (3 volume) al profesorului Richard Feynman - laureat al premiului Nobel – în 1965, tratatul de Electrodinamică Clasică (două volume), autor celebrul profesor John David Jackson, precum și un celebru manual de nivel mediu, în cinci volume, intitulat Fizica PSSC și realizat de colective de autori. Din literatura rusă a tradus tratatul de Fizică Nucleară (primul volum) și de Fizica particulelor elementare (volumul al doilea), autor K.N. Muhin.

În legătură cu literatura de specialitate, cu sursele din care ne informăm, crezul Domniei sale era: *“dacă dorim să progresăm, trebuie să învățăm, iar dacă dorim să o facem, să învățăm de la cei mai buni !”*

În diferitele etape ale activității de cercetare științifică, interesul profesorului Oliviu Gherman s-a îndreptat, mai întâi, spre studiul fluidelor (cinetica scurgerii gazelor prin tuburi cilindrice, scurgerea moleculară, legile evaporării lichidelor în volume finite, utilizarea metodei Born-Oppenheimer în studiul moleculelor poliatomice) și spre Optica electromagnetică (utilizarea parametrilor Stokes pentru caracterizarea polarizării undelor luminoase, polarizarea radiației termice, difuzia undelor electromagnetice pe particule mici). Apoi, interesul Domniei sale s-a îndreptat spre Electrodinamica mediilor continue și, din ce în ce mai aprofundat, spre diverse aspecte ale Teoriei cuantice a câmpurilor și interacțiilor fundamentale (modele ale teoriilor de câmp, elementaritate și compozitivitate în fizica particulelor, renormarea teoriilor de etalonare, modele pentru ruperea

simetriei $SU(N) \times SU(N)$, tunelarea vidului, familii chirale cu masă nulă în teoria supercorzilor, teoria Kaluza-Klein, violări discrete de simetrie în cromodinamica cuantică, ș.a.)

A fost unicul autor al capitolelor de „Termodinamică și fizică statistică”, respectiv de „Mecanică cuantică” din voluminosul Manual al Inginerului (1966). Pe de altă parte, a publicat în coautorat (împreună cu Zoltán Gábos) un manual de Termodinamică și fizică statistică (două ediții, 1964, 1968) destinat studenților fizicieni, un modern tratat de Fizică statistică (împreună cu Lucian Saliu) - în 1978 și un alt volum, intitulat Lecții de mecanică (împreună cu Florea Uliu) - în 2007. Pentru a sprijini perfecționarea profesorilor din învățământul preuniversitar, profesorul Oliviu Gherman a elaborat, în colaborare cu G. Ciobanu și L. Saliu, un manual de Fizică moleculară, termodinamică și fizică statistică (o abordare didactico-metodică) – în anul 1980.

Profesorul Oliviu Gherman a marcat nu numai dezvoltarea centrului universitar craiovean ci și a altor centre din țară, mai ales a celui timișorean. Colectivul de fizică teoretică de aici, avându-l ca leader pe profesorul Mircea Zăgănescu (care, în acei ani de început, și-a susținut teza de doctorat la Craiova) a beneficiat de mult sprijin din partea colegilor craioveni. Doi dintre doctoranzii de atunci ai profesorului Gherman, anume Nicolae Avram și Dorina Andru-Vangheli, au devenit ulterior, prorector (primul) respectiv decani (ambii) ai facultății timișorene de fizică. O serie de alți discipoli, precum Otto Aczel, Octavian Birău și, mai târziu, Dumitru Vulcanov – de la Universitatea de Vest (UVT) sau Dușan Popov de la Politehnica din Timișoara au fost sprijiniți mult în evoluția lor profesională ulterioară. Sunt câteva nume de fizicieni bănățeni care au marcat, profesional și managerial, dezvoltarea fizicii în această parte de țară și care au păstrat, de-a lungul timpului, o strânsă legătură, profesională dar și afectivă, atât cu profesorul Gherman cât și cu colegii din Craiova. Această frumoasă prietenie științifică are multe episoade de referință și, pentru a argumenta, menționez aici doar momentul septembrie 2014 când profesorul Ion Cotăescu, liderul actual al grupului de fizică teoretică de la UVT, a devenit Doctor Honoris Causa al Universității din Craiova.

Din păcate, după anul 1990, când a devenit senator și om politic, imaginile TV, de radio sau de presă, create de comentatori, de reporteri sau de ziariști, precum și de diverși adversari, uneori cu un nivel cultural îndoielnic, l-au prezentat pe profesorul Oliviu Gherman mai degrabă ca pe un om rău, distant, ursuz, ca pe “un vechi tovarăș”. Eu afirm însă că toate aceste etichete care i s-au atașat au fost nedrepte, pornite din necunoașterea omului, din adversitate față de F.S.N. și de diversele lui denumiri ulterioare. Profesorul Oliviu Gherman a fost un mare patriot, un om care și-a servit țara cu devotament și cu demnitate. Puternica sa personalitate, fermitatea convingerilor sale, precum și înaltul său nivel de cultură, și-au pus, toate, o amprentă pozitivă, durabilă, pe realizările sale ca parlamentar dar și pe formarea multor sute de tineri intelectuali.

Casa sa, de pe strada Unirii din Craiova, a fost întotdeauna extrem de primitoare pentru toți prietenii și colaboratorii săi, aici fiind organizate, nu de puține ori, adevărate evenimente culturale. Soția sa, Rodica, era o persoană extrem de amabilă și de binevoitoare față de toți oaspeții familiei, iar Oliviu Gherman era o gazdă desăvârșită, un magnet pentru intelectualitatea craioveană care îi frecventa (actori, profesori, scriitori, medici, ingineri). În Craiova era de notorietate, prietenia dintre Oliviu Gherman și scriitorul Ion Dezideriu Sârbu, doi oameni care fuseseră cândva atât de apreciați și de apropiați de Lucian Blaga și de familia sa. Anii de început ai carierei de menestrel ai actorului craiovean Tudor Gheorghe sunt și ei legați de sufrageria casei d-lui Gherman.

În încheierea acestor rânduri, sunt tentat să vă propun o paralelă între doi mari oameni politici cu care am fost contemporan. Sunt conștient de ceea ce fac dar, vă asigur, voi păstra cuvenitele proporții. Unul s-a numit Nelson Mandela, celălalt Oliviu Gherman. Pe al doilea l-am cunoscut îndeaproape, mi-a fost mentor din toate punctele de vedere. Pe celălalt l-am cunoscut numai din cărți,

ziare, reviste, reportaje Tv. Primul a plecat în lumea veșniciei, după 95 de ani. Celălalt, a plecat pe drumul fără de întoarcere după 90 de ani de viață. Ambii au lăsat în urma lor o *Operă*, a cărei valoare o va consfinți și o va aprecia Istoria. Întâmplarea a făcut ca acești doi oameni să se întâlnească, să-și întindă și să-și strângă reciproc mâinile. Aceasta s-a întâmplat în mai 1994, la ceremonialul investirii lui Nelson Mandela ca președinte al Republicii Africa de Sud, când Oliviu Gherman l-a reprezentat acolo pe președintele de atunci al României, Ion Iliescu.

Ce mă îndreptățește să îndrăznesc această paralelă ? Răspund imediat: activitatea și realizările celor două personalități, faptul că au perseverat mereu, că nu s-au dat niciodată bătăuți. După 27 de ani de închisoare, Nelson Mandela nu s-a înrăit, a rămas deschis dialogului și a continuat să lupte pentru idealurile sale și ale poporului său. A fost consecvent ideii că albi și negrii pot trăi împreună, în pace, pe pământurile Africii (nu numai a celei de Sud). A putut deveni astfel președinte în țara cu cel mai atroce apartheid, pe care, prin exemplul propriu l-a învins și, treptat-treptat, l-a eradicat. Pe de altă parte, deși conducerea din anii 80-90 ai Universității din Craiova, la fundamentul căreia a așezat atâtea cărămizi durabile, l-a șicanat și l-a umilit de mai multe ori (luându-i șefia de catedră, scoțându-l din Senat și, la un moment dat, anulând cifra de școlarizare a secției de Fizică, micșorându-i numărul de doctoranzi, interzicându-i plecări în străinătate pentru a răspunde unor invitații oficiale), profesorul Oliviu Gherman a continuat să muncească pentru Alma Mater Craiovensis, pentru studenții săi, pentru catedră, pentru știința românească. A militat toată viața, cu convingere, pentru modernizarea societății românești prin știință și educație ! De aceea a fost apreciat și iubit de foarte mulți oameni, atât la nivel local, cât și la nivel național.

În noaptea zilei de 11 august a anului 2020, ne-a părăsit un polivalent om de cultură, un om de știință deosebit, un mare profesor, un formator de școală, un mare român, care s-a gândit permanent la cei ce vor veni după noi, la formarea lor prin Școală pentru știință și viață ! Dumnezeu să-l aibă în grija sa și să-l așeze printre cei dreți !

Florea Uliu (uliu florea@yahoo.com)

Fost student (la Cluj) și colaborator (la Craiova).

Prezentat la redacție: 10.09.2020; acceptat: 21.10.2020.

Articolul este depozitat în baza de date IBN:

https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_numar_revista/26/2138.